

dr Agata Bareja-Starzyńska

Zakład Turkologii i Ludów Azji Środkowej

Wydział Orientalistyczny

Uniwersytet Warszawski

e-mail: a.bareja-starzynska@uw.edu.pl

Autoreferat

1. Imię i nazwisko

Agata Bareja-Starzyńska (d. Bareja)

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/ artystyczne

a) studia magisterskie:

1983-1989 – studia w zakresie mongolistyki, Uniwersytet Warszawski, Wydział Neofilologii, Instytut Orientalistyczny

1989 magister mongolistyki

b) doktora nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa – 1999 (mongolistyka i tybetologia)

Uniwersytet Warszawski, Instytut Orientalistyczny

tytuł rozprawy: „*Čiqula kerelegči* – mongolski podręcznik buddyzmu z XVI wieku (przekład filologiczny z komentarzem)”

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/ artystycznych

1989-1998 – Instytut Orientalistyczny, Uniwersytet Warszawski (asystent)

1999-2014 – Zakład Turkologii i Ludów Azji Środkowej, Instytut /Wydział Orientalistyczny, Uniwersytet Warszawski (adiunkt)

2014.10.01-obecnie – Zakład Turkologii i Ludów Azji Środkowej, Instytut /Wydział Orientalistyczny, Uniwersytet Warszawski (st. wykładowca)

2001-2014 – Katedra Orientalistyki, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań (st. wykładowca)

4. Wskazanie osiągnięcia* wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.)

a) tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego

„Dzanabadzar, pierwszy Dżecundampa chałchaski, (1635-1723) w literackich

Autoreferat

**przekazach Mongołów ze szczególnym uwzględnieniem tybetańskiej biografii pióra
Dzaja-Pandity Luvsanprinleja”****b) Publikacje wchodzące w skład osiągnięcia naukowego:**

(autor/autorzy, data wydania, tytuł, wydawca lub czasopismo, tom, strony.)

1. **Bareja-Starzyńska, Agata, 2015**, *The Biography of the First Khalkha Jetsundampa Zanabazar by Zaya Pandita Luvsanprinlei. Studies, Annotated Translation, Transliteration and Facsimile*. Dom Wydawniczy Elipsa, Faculty of Oriental Studies, University of Warsaw, Warszawa, (s. 300 + facsimile)

2. **Bareja-Starzyńska, Agata, 2008**, “The Growth of the Religious Authority of the First Jebtsundampa of Mongolia (1635-1723)” [w:] Johan Elverskog (red.) *Biographies of Eminent Mongol Buddhists, PIATS 2006: Tibetan Studies: Proceedings of the 11th International Seminar on Tibetan Studies in Königswinter 2006*, International Institute for Tibetan and Buddhist Studies, Halle, s. 49-57.

3. **Bareja-Starzyńska, Agata, 2009**, “Biographies of the First Jetsundampa Öndör Gegeen Zanabazar Blo bzang bstan po'i rgyal mtshan (1635-1723) – Brief Survey of Sources”, *Zentralasiatische Studien* 38, International Institute for Tibetan and Buddhist Studies, Halle, 53-63.

4. **Bareja-Starzyńska, Agata, 2010**, “Mongolian Biography of Zanabazar (1635-1723), the First Mongolian Jetsundampa – A Preliminary Study of the Manuscript from the Kotwicz Collection”, [w:] “Altaica et Tibetica. Anniversary Volume dedicated to Stanisław Godziński on His Seventieth Birthday”, *Rocznik Orientalistyczny*, vol. 63 (1), s. 31-43.

5. **Bareja-Starzyńska, Agata, 2010**, “The Mongolian Incarnation of Jo nang pa Tāranātha Kun dga' snying po : Öndör Gegeen Zanabazar Blo bzang bstan pa'i rgyal mtshan (1635-1723). A case study of the Tibeto-Mongolian Relationship”, [w:] Roberto Vitali (red.), *The Tibet Journal*, vol. XXXIV- XXXV, s. 243-261.

(http://www.ltwa.net/library/index.php?option=com_multicategories&view=article&id=142&catid=34:tibet-journal&Itemid=15)

Autoreferat

6. **Bareja-Starzyńska, Agata, 2011**, “Some Remarks on the Mongolian manuscript labeled “History of Erdeni Ju” kept in the Kotwicz Collection at the Archives of Sciences in Cracow, Poland”, [w:] Takashi Matsukawa, Ayudai Ochir (red.), *The International Conference on “Erdene-Zuu: Past, Present and Future”*, Ulaanbaatar, International Institute for the Study of Nomadic Civilizations, s. 176-183.
7. **Bareja-Starzyńska, Agata, 2012**, “I Dżebcundampa Mongolii, Dzanabadzar (1635-1723) – ojciec mongolskiego buddyzmu?”, *Politeja. Studia Buddyjskie*, No 2(18), Uniwersytet Jagielloński, s. 181-192.
8. **Bareja-Starzyńska, Agata, 2012**, “<<History of Erdeni Ju>> or <<Biography of the First Jetsundampa Zanabazar>> . Information about a Mongolian Manuscript Kept in the Kotwicz Private Archive at the Archive of Sciences in Cracow, Poland”, [w:] Jerzy Tulisow, Osamu Inoue, Agata Bareja-Starzyńska, Ewa Dziurzyńska (red.), *In the Heart of Mongolia. 100th Anniversary of W. Kotwicz's Expedition to Mongolia in 1912 (Studies and Selected Source Materials)*. Cracow, Polska Akademia Umiejętności, s. 385-391.
9. **Bareja-Starzyńska, Agata, 2013**, “A Brief Introduction to a Manuscript of Öndör Gegen's Biography Kept by Prof. Ts. Shagdarsürüng”, [w:] Shen Weirong, Karenina Kollmar-Paulenz (red.), *Historical and Philological Studies of China's Western Regions*, Beijing, s. 53-64.
10. **Bareja-Starzyńska, Agata, 2013**, “Some Undocumented Features of the Horizontal Square Script of Zanabazar”, *Mongolo-Tibetica Pragensia*, No 6 (1), s. 65-77.

c) omówienie celu naukowego/artystycznego ww. pracy/prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Celem pracy jest naukowe opracowanie biografii Dzanabadzara (ang. Zanabazar), tytułowanego pierwszym Dżecundampą chałchaskim, żyjącego w latach 1635-1723, będącego jedną z najważniejszych postaci w dziejach Mongolii, zarówno w zakresie religii i kultury, jak i polityki. Opracowanie umożliwia jak najbardziej wszechstronne korzystanie z informacji o życiu i działalności Dzanabadzara, przedstawionych we właściwym kontekście historycznym i kulturowym i z należyтым filologicznym aparatem krytycznym, w celu wyeliminowania błędów interpretacyjnych.

Autoreferat

Na pracę składa się monografia będąca opracowaniem tybetańskiego utworu pióra chałchaskiego Dzaja-Pandity Luwsanprinleja, autora współczesnego wobec opisanych wydarzeń, i artykuły omawiające różne aspekty utworu, dopełniające monografię oraz artykuły dotyczące mongolskich wersji biografii Dzanabadzara. Badane utwory źródłowe napisane są w języku tybetańskim i mongolskim. Praca nad biografią możliwa była dzięki grantowi KBN: (nr 1 H01C 021 28): „Życie i działalność mongolskiego mistrza buddyjskiego Dzanabadzara (1635-1723) na podstawie biografii i innych materiałów źródłowych” (realizacja 25.04.2005-24.04.2008, kierownik A.Bareja-Starzyńska).

W dziejach Mongolii Dzanabadzar to postać wymieniana w jednym rzędzie z Czyngischanem, twórcą imperium mongolskiego czy Kubilaj-chanem, który założył mongolską dynastię Yuan w Chinach. Wynika to z faktu, że Dzanabadzar, noszący tytuł pierwszego Dżecundampy chałchaskiego był wybitnym mistrzem i przywódcą buddyjskim, odegrał jednak także ważną rolę polityczną i kulturową, w tym artystyczną. Był młodszym synem chana Gombodordża, starającego się zjednoczyć Chałchasów – Mongołów Wschodnich w dobie walki o władzę centralną na stepach. Działał w okresie intensywnego wprowadzania tybetańskiej wersji buddyzmu w Mongolii, przede wszystkim tradycji Gelugpa, jakkolwiek rozpoznany był jako reinkarnacja mistrza z tradycji Dżonangpa. Jego autorytet buddyjski stał się stopniowo dla rodaków ważniejszy, niż autorytet świeckiego władcy i to od jego czasów można mówić o zjawisku przechodzenia władzy politycznej chanów w ręce hierarchii buddyjskiej, które zaowocowało w momencie ustanowienia niepodległości Mongolii w 1911 roku przekazaniem władzy politycznej ósmej reinkarnacji Dżecundampy. Wspomniane konsekwencje polityczne sprawiają, że biografia pierwszej reinkarnacji jest do dziś niezwykle ważna dla badań w wielu dziedzinach, w tym historycznych i kulturowych, dotyczących nie tylko Mongołów, ale dziejów Azji Środkowej i upowszechnienia buddyzmu w tym regionie.

Monografia *The Biography of the First Khalkha Jetsundampa Zanabazar by Zaya Pandita Luwsanprinlei. Studies, Annotated Translation, Transliteration and Facsimile* (2015, Dom Wydawniczy Elipsa, Faculty of Oriental Studies, University of Warsaw, Warszawa) składa się z dwóch części: badawczej (Part I Studies) i przekładu z transliteracją (Part II Translation and Transliteration) oraz dodatku (Appendix) zawierającego kopie badanych wersji utworu. W części badań biografia została przeanalizowana literaturoznawczo z uwzględnieniem specyfiki biografii buddyjskiej i wyjątkowych tybetańskich gatunków

Autoreferat

literackich (*thob yig, rnam thar*). Życie i twórczość Dzaja-Pandity Luwsanprinleja, pioniera w zakresie tybetojęzycznej literatury Mongołów, także zostały przedstawione tutaj. Omówiono stosunek autora biografii do opisywanego bohatera, jak również poddane zostały analizie cechy biografii, mogące wskazywać na wpływ literatury mongolskiej, mimo stosowania przez autora języka tybetańskiego. Badany utwór porównany został do późniejszych tybetańskich biografii Dzanabadzara oraz, mniej obszernie z uwagi na dużą odmienność, do biografii mongolskich. Wszystkie te badania posłużyły umieszczeniu biografii pióra Dzaja-Pandity w odpowiednim kontekście literackim.

Ponadto w części pracy dotyczącej badań znalazło się omówienie historycznego tła utworu i wyjaśnienie w jaki sposób skomplikowana sytuacja polityczna została porównana przez autora biografii, Dzaja-Panditę Luwsanprinleja, do zdarzeń znanych z przekazu buddyjskiego. W umiejętny sposób mongolski autor odwołuje się do przekonania o tym, że wróg potrafi być najlepszym przyjacielem, ponieważ może wyzwolić największy potencjał duchowy. Dzaja-Pandita porównał Galdana Boszugtu do kuzyna Buddy, Dewadatty, postaci, która występując przeciwko Buddzie, zgodnie z tradycyjnym przekazem buddyjskim, unaoczniała w pełni duchową wielkość historycznego Buddy. Podobnie Galdan Boszugtu, oskarżając Dżecundampę o brak szacunku dla Dalajlamy i najeżdżając na Chałchę, spowodował jego emigrację, a doświadczenia wieloletniej tułaczki, zdaniem Dzaja-Pandity, spowodowały duchowy rozwój Dżecundampy. Można dodać, że z pewnością zmieniły prosty bieg kariery tej reinkarnacji i przyczyniły się do jego popularności nie tylko na ziemiach chałchaskich, ale w środowisku Mongołów w tzw. Mongolii Wewnętrznej i na dworze cesarza mandżurskiego.

W tej części monografii znajduje się także rozdział poświęcony analizie politycznej roli Dzanabadzara, którego rosnący autorytet zmienił układ sił religijno-świeckich i przyniósł w dalszej konsekwencji w XX w. rządy hierokratyczne ósmej reinkarnacji Dżecundampy w momencie odzyskania przez Mongołów niepodległości w 1911 roku. Rozdziały dotyczące powiązań buddyzmu z polityką w czasach Dzanabadzara są niezwykle aktualne z uwagi na odrodzenie buddyzmu w Mongolii po 1990 roku. Jakkolwiek w okresie komunistycznym uznawano Dzanabadzara winnym politycznego poddania się Chałchasów Mandżurom, to współcześnie ponownie analizuje się sytuację polityczną Mongołów w XVII w. i rolę Dzanabadzara. Podkreśla się jego wkład w propagowanie buddyzmu i rozwój kultury

Autoreferat

mongolskiej. Dostrzega się jego jednoczący Chałchasów autorytet i patriotyzm. W dobie odrodzenia buddyźmu wśród Mongołów Dzanabadzar traktowany jest jako przywódca duchowy wprowadzający elementy mongolskiej tożsamości narodowej do buddyźmu tybetańskiego.

W części monografii zawierającej przekład zamieszczone zostało pierwsze w dziejach tłumaczenie tybetańskiego oryginału na język angielski (wcześniej dokonano adaptacji na j. mongolski współczesny i przekład na j. chiński) z obszernym komentarzem merytorycznym, zawierającym informacje o postaciach, miejscach i wydarzeniach, a także komentarz filologiczny odnoszący się zarówno do wyrażen tybetańskich, jak i mongolskiego przekładu. Aspekt porównawczy wersji tybetańskiej i mongolskiej jest szczególnie ważny z uwagi na popularność wersji mongolskiej, która jednak nie zawsze jest wiernym tłumaczeniem tybetańskiego oryginału, a to z kolei prowadzi do zniekształceń w dalszym przekazie opartym na omawianym utworze. Dlatego należyte objaśnienie wielu kwestii na podstawie analizy filologicznej było ważnym celem omawianej monografii i powinno wyznaczyć nowy etap w odczytywaniu, rozumieniu i interpretacji biografii Dzanabadzara pióra Dzaja-Pandity.

Kolejnym elementem monografii jest transliteracja wersji tybetańskiej oparta na trzech kopiach ksylograficznych, porównanych wg zasad krytyki tekstu, i wersji mongolskiej. Wszystkie wersje opatrzone są także uwagami korygującymi zapisy błędne. Przedstawienie transliteracji i wskazanie prawidłowego zapisu wg zasad krytyki tekstu jest nieodzownym elementem pracy literaturoznawczej nad każdym tekstem źródłowym. W tym wypadku wersje ksylograficzne różnią się między sobą nieznacznie, jednak zaproponowane korekty pomagają w ustaleniu najbardziej wiarygodnej wersji. Najważniejsze różnice zostały omówione w przypisach do przekładu. Badania przekładu biografii na j. mongolski przyniosły w rezultacie konieczność zaproponowania większych korekt, które także zostały omówione w przypisach do przekładu. Wszystkie te prace były przygotowaniem do dokonania możliwie jak najrzetelniejszego przekładu badanej biografii na język angielski. Dla ułatwienia korzystania z tej części pracy przez specjalistów sięgających do oryginałów tybetańskich zamieszczona została konkordancja ksylografów pomagająca w znalezieniu stosowanego fragmentu w trzech różnych wydaniach.

Autoreferat

Monografia zawiera także Dodatek z reprodukcjami oryginalnych wydań: unikalnego tybetańskiego ksylografu i tybetańsko-mongolskiego rękopisu, dzięki czemu publikacja może być wszechstronnie wykorzystana przez kolejnych badaczy. W zakończeniu pracy znalazły się także fotografie, indeksy i bibliografia.

Dżecundampa chałchaski był jednym z pierwszych reinkarnowanych lamów pochodzących z Mongolii. Jego autorytet religijny nie wynikał jednak z samego tylko rozpoznania jako reinkarnacji ważnego mistrza buddyjskiego z Tybetu. W artykule „The Growth of the Religious Authority of the First Jebtsundampa of Mongolia (1635-1723)” ([w:] Johan Elverskog (red.) *Biographies of Eminent Mongol Buddhists, PLATS 2006: Tibetan Studies: Proceedings of the 11th International Seminar on Tibetan Studies in Königswinter 2006*, 2008, International Institute for Tibetan and Buddhist Studies GmbH: IITBS Halle 2008, s. 49-57) znalazł się wywód ilustrowany przykładami z biografii Dzanabadzara na poparcie tezy, że niezwykle wysoką pozycję religijną osiągnął on dzięki pochodzeniu z rodu Czyngis-chana, wsparciu rodziny, sytuacji politycznej oraz własnej charyzmy.

Z kolei w artykule „The Mongolian Incarnation of Jo nang pa Tāranātha Kun dga' snying po: Öndör Gegeen Zanabazar Blo bzang bstan pa'i rgyal mtshan (1635-1723). A case study of the Tibeto-Mongolian Relationship” ([w:] Roberto Vitali (red.), *The Tibet Journal*, Autumn 2009-Summer 2010, vol. XXXIV- XXXV, s. 243-261) przedstawiony został szczegółowo problem rozpoznania reinkarnacji tybetańskiego mistrza Taranthy w Mongolii i gry politycznej różnych tradycji buddyzmu tybetańskiego, Gelugpy i Dżonangpy. Omówiony został także wpływ tej sytuacji na stosunki tybetańsko-mongolskie w XVII-XVIII w.

Artykuł “I Dżecundampa Mongolii, Dzanabadzar (1635-1723) – ojciec mongolskiego buddyzmu?” (*Politeja. Studia Buddyjskie*, No 2(18), Uniwersytet Jagielloński, 2012, s. 181-192) omawia kwestię upowszechnienia buddyzmu w Mongolii pod kątem roli, jaką odegrał w tym procesie Dzanabadzar. Buddyjskie praktyki religijne w Tybecie, ukształtowane w wyniku recepcji głównie indyjskiej kultury buddyjskiej poczynając od VII w., różnią się od praktyk buddyjskich uprawianych w innych częściach Azji, ukształtowanych z reguły znacznie wcześniej. Z kolei na terenie Mongolii buddyzm tybetański uległ również lokalnym wpływom mongolskim. Rzeczywiste upowszechnienie buddyzmu tybetańskiego, zwłaszcza tradycji Gelugpa, miało miejsce w XVII-XVIII w. i było w dużej mierze efektem

Autoreferat

działalności I Dżecundampy. Jednocześnie to właśnie jemu Mongołowie przypisują wprowadzenie mongolskich elementów do tybetańskiej praktyki buddyjskiej. W artykule naświetlone zostało tło historyczne i religijne działalności Dżanabadzara na podstawie źródeł, w tym biografii pióra Dżaja-Pandity Luwsanprinleja.

W publikacjach przedstawianych tu jako osiągnięcie naukowe bardzo ważną rolę odgrywają problemy literaturoznawcze. Artykuł „Biographies of the First Jetsundampa Öndör Gegeen Zanabazar Blo bzang bstan po'i rgyal mtshan (1635-1723) – Brief Survey of Sources” (*Zentralasiatische Studien* 38, International Institute for Tibetan and Buddhist Studies, Halle 2009, s. 53-63) omawia najważniejsze źródła literackie do badania biografii Dżanabadzara, tybetańskie i mongolskie. Natomiast artykuły: „Mongolian Biography of Zanabazar (1635-1723), the First Mongolian Jetsundampa – A Preliminary Study of the Manuscript from the Kotwicz Collection” ([w:] „Altaica et Tibetica. Anniversary Volume dedicated to Stanisław Godziński on His Seventieth Birthday”, *Rocznik Orientalistyczny*, vol. 63 (1) 2010, s. 31-43; następnie „Some Remarks on the Mongolian Manuscript Labeled “History of Erdeni Ju” Kept in the Kotwicz Collection at the Archives of Sciences in Cracow, Poland” ([w:] Takashi Matsukawa and Ayudai Ochir (red.), *The International Conference on “Erdene-Zuu: Past, Present and Future”*, Ulaanbaatar 2011, s. 176-183) oraz „<<History of Erdeni Ju>> or <<Biography of the First Jetsundampa Zanabazar>>. Information about a Mongolian Manuscript Kept in the Kotwicz Private Archive at the Archive of Sciences in Cracow, Poland” ([w:] Jerzy Tulisow, Osamu Inoue, Agata Bareja-Starzyńska, Ewa Dziurzyńska (red.), *In the Heart of Mongolia. 100th Anniversary of W. Kotwicz's Expedition to Mongolia in 1912 (Studies and Selected Source Materials)*. Cracow 2012, Polska Akademia Umiejętności, s. 385-391) przedstawiają różne aspekty studiów nad mongolską anonimową biografiją Dżanabadzara. Omówiono w nich wyniki badań z zastosowaniem zasad krytyki tekstu, zwłaszcza co do kwestii ustalenia miejsca w rękopiśmiennej tradycji manuskryptu przechowywanego w spuściźnie prof. Władysława Kotwicza w Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie. Udało się ustalić, że rękopis ten jest wyjątkowy ze względu na to, że stanowi dotychczas jedyny znany przykład tego tekstu zawierający biografiją wyłącznie pierwszego Dżecundampy chałchaskiego. Pozostałe znane na świecie rękopisy tego tekstu uzupełnione są o krótkie biografie kolejnych wcieleń, drugiego i trzeciego Dżecundampy, a w niektórych przypadkach także kolejnych wcieleń, do siódmego Dżecundampy włącznie.

Autoreferat

Podobny problem – miejsca rękopisu w tradycji – podjęty został w artykule „A Brief Introduction to a Manuscript of Öndör Gegen's Biography Kept by Prof. Ts. Shagdarsürüing” ([w:] Shen Weirong, Karenina Kollmar-Paulenz (red.), „Festschrift für Professor Dr. Klaus Sagaster zum 80. Geburtstag”, *Historical and Philological Studies of China's Western Regions*, Beijing 2013, s. 53-64), w którym przedstawione są wyniki badań nad manuskrytem z prywatnego zbioru uczonego mongolskiego. Ostatecznie w wyniku badań nad różnymi rękopisami mongolskiej biografii Dzanabadzara możliwe było zaproponowanie prawdopodobnej daty powstania utworu mongolskiego na lata 1803-1813, przedstawione w ostatnim z wymienionych artykułów.

Osobnym wątkiem biografii pierwszego Dżecundampy chałchaskiego są stworzone przez niego systemy pism. Zachowane tylko w ograniczonej liczbie zabytków literackich tzw. “pismo kwadratowe Dzanabadzara” jest ważnym świadectwem gramatyki języka mongolskiego. Pismo badane jest przez nieliczną grupę uczonych, dlatego każdy nowy rezultat badań jest ważnym krokiem w poznawaniu go. Artykuł „Some Undocumented Features of the Horizontal Square Script of Zanabazar” (*Mongolo-Tibetica Pragensia*, No 6 (1) 2013, s. 65-77) zawiera stadium nieopisanego wcześniej w literaturze przedmiotu zastosowania znaków pisma kwadratowego. Za szczegółowo badany do tego celu tekst posłużyła biografia wcześniejszych reinkarnacji Dzanabadzara, zwanych też pre-inkarnacjami, sięgającymi czasów Buddy. Tekst mongolski z użyciem wyrazów sanskryckich i tybetańskich jest wyjątkowym zabytkiem, a omówienie w artykule nieopisanych dotychczas znaków pomaga w uściśleniu ich użycia. Stanowić może zatem istotną pomoc w należyтым odczytaniu tego i innych tekstów zapisanych w piśmie kwadratowym. Jednocześnie jest to kolejny przyczynek do udokumentowania życia i działalności mongolskiego mistrza buddyjskiego Dzanabadzara.

Podsumowując omówienie naukowego celu pracy o literackich przekazach Mongołów na temat Dzanabadzara, pierwszego Dżecundampy chałchaskiego, ze szczególnym uwzględnieniem tybetańskiej biografii pióra Dzaja-Pandity Luwsanprinleja można stwierdzić, że dzięki wyżej wymienionej pracy literackie źródła dla poznania działalności jednej z najważniejszych postaci życia politycznego, religijnego i kulturowego Mongołów zostały opracowane w sposób naukowy, z zastosowaniem aparatu krytycznego i z uwzględnieniem kontekstu historycznego oraz wielu aspektów religijnych i kulturowych. Praca ma na celu

Autoreferat

umożliwienie poznania biografii Dzanabadzara w jak najszerszym spectrum i bez zniekształceń interpretacyjnych przez jak najliczniejsze grono zainteresowanych (czemu służy m.in. przekład tybetańskiej wersji biografii na j. angielski).

5) Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych (artystycznych)

Od początku studiów mongolistycznych interesowało mnie zagadnienie kontaktów mongolsko-tybetańskich, rozwoju buddyzmu w Tybecie i Mongolii, zwłaszcza kultury, a szczególnie literatury buddyjskiej. Podczas studiów poznałam klasyczny i współczesny język mongolski, a ponadto klasyczny język tybetański i podstawy sanskrytu. Na potrzeby pracy magisterskiej zajęłam się problemem źródeł tekstowych do opisu historii Tybetu w mongolskiej kronice *Erdeni-jin tobcki* Saganga Seczena z XVII w. W tym celu zbadałam liczne kroniki tybetańskie i mongolskie i porównałam, w jakim stopniu wersja Saganga Seczena oparta jest na źródłach tybetańskich, które utwory mogły być przez niego wykorzystane i czy wersja mongolska wierna jest tybetańskim przekazom. Badania prowadziłam korzystając ze skąpych wówczas źródeł w Polsce i z zasobów bibliotek podczas wyjazdów naukowych: do Mongolii (staż językowy w 1986/87), na Węgry na Uniwersytet im. Etvosa Loranda w Budapeszcie (stypendium naukowe w 1988) oraz wyjazdów prywatnych, m. in. do Oslo. W wyniku szczegółowych porównań mongolskiej wersji z tybetańskimi oryginalnymi kronikami udało mi się ustalić miejsce mongolskiego przekazu w tradycji buddyzmu tybetańskiego. Wyniki pracy przedstawiłam nie tylko w rozprawie magisterskiej, ale także podczas międzynarodowej konferencji International Association of Tibetan Studies w Naricie w Japonii w 1989 w referacie pt.: „History of Ancient Tibet according to the 17th Century Mongolian Chronicle 'Erdeni-yin tobci' by Sagang Secen”, opublikowanym w: *Proceedings of the 5th International Seminar on Tibetan Studies in Narita, Japan 1989*, Narita 1992, s. 341-351.

Praca porównawcza tekstów mongolskich z tybetańskimi oryginałami była także podstawą mojej rozprawy doktorskiej. Jednym z mongolskich źródeł kroniki Saganga Seczena był traktat buddyjska pt. *Czikula kereglegci* z XVI w. Zajmowałam się nim pobieżnie przy okazji pisania pracy magisterskiej (artykuł: „A Note on the Chapter on Tibetan History in *Ciqula kereglegci*” [w:] *Tibetan History and Language*, Wiener Studien zur Tibetologie und Buddhismuskunde, Wien, s. 1-7). Już wcześniejsi badacze zauważyli podobieństwo tego dzieła do tybetańskiego traktatu z XIII w. pt. *Shes bya rab tu gsal ba*

Autoreferat

napisanego przez mistrza buddyjskiego 'Phags pa bla ma Blo gros rgyal mtshana w celu nauczania buddyzmu mongolskiego księcia Czyngima, syna Kubilaj-chana. Nie było jednak wiadome, w jakim stopniu mongolski tekst różni się od tybetańskiego oryginału. Dużą jego część zajmowała kosmologia buddyjska, nie był on jednak traktatem abhidharmicznym, jak tybetańskie dzieło. W wyniku porównania obu utworów zostało ustalone, który fragment i w jakim stopniu podobny jest do tybetańskiej pracy 'Phags pa bla my. Ustalono także inne źródła wykorzystane w mongolskiej wersji, jakkolwiek mogła ona powstać na podstawie tybetańskiej kompilacji, innej niż wspomniany utwór. Praca badawcza prowadzona była dzięki grantowi promotorskiemu KBN (PB-416 HO1C/97/13). Ze względu na brak potrzebnych materiałów w kraju istotną pomocą okazały się także wyjazdy w ramach stypendium NAVF (norweskiego komitetu nauk, 3 miesiące w 1993) do Katedry Historii Religii Uniwersytetu w Oslo i stypendium DAAD (naukowej wymiany niemieckiej, 5 miesięcy w 1995-1996) do Seminar für Sprach- und Kulturwissenschaft Zentralasiens, Rheinische Universität, Bonn.

Mongolski traktat przetłumaczony został na język polski (pierwszy przekład na j. europejski) i opatrzony licznymi komentarzami. Poszczególne elementy pracy badawczej prezentowane były na międzynarodowych konferencjach naukowych i zostały opublikowane w postaci artykułów. Rozprawa doktorska została obroniona w 1999 roku, a w 2006 ukazała się drukiem oparta na niej monografia: *Sziregetü Güüshi Czordzi, Czikula Kereglegczii. Zasady buddyzmu*, (wstęp, przekład i opracowanie Agata Bareja-Starzyńska), Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa (332 s.). W pracy zawarty jest także przygotowany przeze mnie glosariusz mongolskich terminów buddyjskich porównany z terminologią tybetańską i sanskrycką. Opracowany przeze mnie traktat buddyjski z XVI w. okazał się bardzo ważny dla Mongołów nie tylko w momencie jego powstania. Używany jest on także współcześnie, gdy odrodzenie buddyjskie wymaga od mieszkańców Mongolii poznania zasad buddyzmu i stosowania terminologii buddyjskiej.

Znajomość klasycznego języka tybetańskiego, zdobyta na Uniwersytecie Warszawskim, pogłębiona została podczas wspomnianych wyjazdów stypendialnych (NAVF w Oslo i DAAD w Bonn) oraz podczas wymiany naukowej (5 miesięcy w 2000) w Department of Central Eurasian Studies i Polish Studies Center w Indiana University, Bloomington, Indiana, U.S.A. Wiedza o gramatyce języka tybetańskiego została

Autoreferat

wykorzystana do napisania wspólnie z prof. dr hab. Markiem Mejorem książki: *Klasyczny język tybetański*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2002 i 2011 (185 s.). Mój wkład w powstanie tej pracy polegał na napisaniu rozdziałów dotyczących opisu gramatycznego, czyli: „Słowotwórstwa”, „Odmiany” i „Składni” (s. 63-153) oraz Dodatku 2 dodanego w wydaniu z 2011 (s. 149-151).

Badania nad buddyzmem w Mongolii objęły także problem odrodzenia, czy raczej rewitalizacji buddyzmu po 1990 roku, gdy przemiany demokratyczne umożliwiły swobodny rozwój praktyk religijnych. Zgłoszony przeze mnie w 1997 projekt naukowy pt. “Revival of Buddhism in Mongolia after 1990” uzyskał wsparcie finansowe Institute for Comparative Research in Human Culture w Oslo. Nawiązana została współpraca naukowa z Uniwersytetem w Oslo i dalsze badania w Mongolii prowadzone były dzięki grantom norweskim pod kierunkiem prof. Hanny Havnevik. W wyniku kilkukrotnych wyjazdów z udziałem prof. H. Havnevik, prof. Marka Mejora, dr Thupten Kungi Chashaba, mgra Byamby Ragchaa oraz mgra Ganzoriga Davaaochira prowadzone były prace, które zaowocowały kilkoma publikacjami naukowymi (2 po polsku, 2 po angielsku), które nadal stanowią cenną podstawę dla kontynuacji badań. (A. Bareja-Starzyńska, Thupten Kunga Chashab, M. Mejora, „Odrodzenie buddyzmu w Mongolii po 1990 roku”, *Przegląd Orientalistyczny*, Nr 3-4, 1999, s. 13-19; A. Bareja-Starzyńska, „Czyngis-chan bodhisattwą, czyli o buddyzmie w Mongolii” [w:] *Świat Orientu – Orient w świecie*, A. Bareja-Starzyńska, P. Balcerowicz, J. Rogala (red.), Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2010, s. 96-111; A. Bareja-Starzyńska, H. Havnevik, „A Preliminary Study of Buddhism in Present-day Mongolia” [w:] *Mongolians from country to city. Floating boundaries, pastoralism, and city life in the Mongol lands*, Ole Bruun, Li Narangoa (red.), Copenhagen 2006, NIAS (Nordic Institute of Asian Studies), s. 212-236; H. Havnevik, Byambaa Ragchaa, A. Bareja-Starzyńska, „Some Practices of the Buddhist Red Tradition in Contemporary Mongolia” [w:] *The Mongolia-Tibet Interface. Opening New Research in Inner Asia. PIATS 2003: Tibetan Studies: Proceedings of the Tenth International Seminar of the International Association for Tibetan Studies, Oxford, 2003*. Uradyn E. Bulag and Hildegard G.M. Diemberger (red.), Leiden, Boston 2007, Brill, s. 223-237.

Innym tematem badawczym podejmowanym przeze mnie w ostatnich latach są mongolskie materiały w Polsce. Wyprawa do Mongolii poprowadzona w 1912 przez

Autoreferat

polskiego wybitnego uczonego, prof. Władysława Kotwicza, przyniosła bogate materiały źródłowe, które znalazły się w Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie. Kilkuletnia współpraca z dr hab., Jerzym Tulisowem, mongolistą z UW i prof. Osamu Inoue, mongolistą z japońskiego uniwersytetu w Shimane umożliwiła badania tekstologiczne nad niektórymi niezbadanymi dotychczas źródłami ze spuścizny prof. W. Kotwicza, a to przyniosło w efekcie publikację monografii zatytułowanej *In the Heart of Mongolia. 100th Anniversary of W. Kotwicz's Expedition to Mongolia in 1912 (Studies and Selected Source Materials)*. Jerzy Tulisow, Osamu Inoue, Agata Bareja-Starzyńska, Ewa Dziurzyńska (red.), Polska Akademia Umiejętności, Cracow 2012. W pracy tej uwzględnione zostało m.in. wspomniane już wcześniej studium rękopisu mongolskiego biografii Dzanabadzara. („<<History of Erdeni Ju>> or <<Biography of the First Jetsundampa Zanabazar>> Information about a Mongolian Manuscript Kept in the Kotwicz Private Archive at the Archive of Sciences in Cracow, Poland”, s. 385-391) oraz rozdział dotyczący funkcjonowania klasztoru Erdene Dzuu, w tym studium nad obrzędem *čam* („Description of the Erdene Zuu Monastery Life (including *čam*) Based on Notes by Kotwicz”). Praca nad fragmentem spuścizny W. Kotwicza dotyczącym klasztoru Erdene Dzuu i jego okolic możliwa była dzięki grantowi japońskiemu: „Erdene zuu – Past, Present and Future” Grants-in-Aid for Scientific Research <KAKENHI>, Research Project Number: 21242022, pod kierunkiem prof. Takashi Matsukawy z Otani University i dzięki grantowi Narodowego Centrum Nauki (nr N N103 449440): „Dokumenty orientalne z Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie dotyczące Erdene Dzuu – najstarszego klasztoru buddyjskiego w Mongolii” (realizacja 20.05.2011-19.05.2013, kierownik A. Bareja-Starzyńska).

W 2015 rozpoczęte zostały badania we współpracy z prof. S. Chuluunem z Mongolskiej Akademii Nauk, Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie i dr hab. J. Tulisowem (UW) oraz dr J. Rogalą (UW) z udziałem G. Odbayara, doktoranta UW i P. Szczapa, studenta UW nad materiałami statystycznymi zgromadzonymi w Mongolii w latach 1915-16 przechowywanymi w spuściznie W. Kotwicza w Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie. Unikalne dokumenty stanowią istotną część (wykonano 7000 skanów) materiałów przygotowanych do spisu powszechnego w Mongolii. Mniejsze partie podobnych dokumentów znajdują się także w Mongolii i Rosji. Na temat wagi spuścizny prof. W. Kotwicza opublikowany został wspólnie z dr hab. J. Tulisowem artykuł „The Impact of Prof.

Autoreferat

W. Kotwicz Private Archive in Cracow: the Missing Link between Mongolian and Russian Sources” [w:] *Cultural Heritage of the Mongols: Manuscript and Archival Collections in St. Petersburg and Ulaanbaatar* (Mongolian Academy of Sciences, Russian Academy of Sciences, Ulan Bator-Sankt Petersburg 2014, s. 15-29.

Z kolei tematyka buddyjska w kontekście badań tekstologicznych kontynuowana jest przeze mnie w dwóch projektach badawczych prowadzonych we współpracy z zagranicznymi partnerami: badania nad utworem *Gegen toli*, mongolską wersją tybetańskiej kroniki *Rgyal rabs gsal ba'i me long* z XIV w. wspólnie z prof. Osamu Inoue (Shimane University, Japonia) i prof. Qiao Ji (Akademia Nauk Społecznych w Huhhot, ChRL) i badania nad ojracką, czyli zachodnio-mongolską wersją sutry *Pradžniaparamity w 8000 wersów* (*Aṣṭasāhasrikā-prajñāpāramitā*) prowadzone we współpracy z prof. Erdemtu Minggad (Minzu University, ChRL). Oba projekty opierają się na porównaniu tekstów mongolskich z tybetańskimi oryginałami i skomentowaniu sposobu tłumaczenia, co wniesie istotną wiedzę nad rozwojem języka mongolskiego, terminologia buddyjską i nad kontaktami mongolsko-tybetańskimi. Wstępne informacje na ich temat przedstawione zostały podczas wystąpień konferencyjnych. Projekty zostaną zakończone wspólnymi publikacjami naukowymi.

Wiedza na temat literatury mongolskiej, kontaktów tybetańsko-mongolskich i buddyzmu w Mongolii została zaprezentowana przeze mnie podczas wykładów wygłoszonych w ramach wyjazdów naukowych w charakterze ‘visiting scholar’ na zaproszenie École Pratique des Hautes Études, Sorbona, w Paryżu w 2012 (jeden miesiąc) i w Instytucie Języka i Literatury Mongolskiej, Uniwersytet Minzu, Pekin, ChRL w 2014 (jeden miesiąc), a także podczas pojedynczych wykładów prowadzonych na zaproszenie zagranicznych ośrodków.

NAGRODY

2004 – Nagroda Prezydenta Mongolii dla najlepszego młodego zagranicznego mongolisty

2006 – Nagroda Uniwersytetu Warszawskiego

2007 – Nagroda Rektora Uniwersytetu Warszawskiego

2010 – Medal Przyjaźni przyznany przez Prezydenta Mongolii za wkład w rozwój stosunków polsko-mongolskich

Autoreferat

i prof. Qiao Ji (Akademia Nauk Społecznych w Huhhot, ChRL) i badania nad ojrocką, czyli zachodnio-mongolską wersją sutry *Pradžniaparamity w 8000 wersów (Aṣṭasāhasrikā-prajñāpāramitā)* prowadzone we współpracy z prof. Erdemtu Minggad (Minzu University, ChRL). Oba projekty opierają się na porównaniu tekstów mongolskich z tybetańskimi oryginałami i skomentowaniu sposobu tłumaczenia, co wniesie istotną wiedzę nad rozwojem języka mongolskiego, terminologia buddyjską i nad kontaktami mongolsko-tybetańskimi. Wstępne informacje na ich temat przedstawione zostały podczas wystąpień konferencyjnych. Projekty zostaną zakończone wspólnymi publikacjami naukowymi.

Wiedza na temat literatury mongolskiej, kontaktów tybetańsko-mongolskich i buddyzmu w Mongolii została zaprezentowana przeze mnie podczas wykładów wygłoszonych w ramach wyjazdów naukowych w charakterze 'visiting scholar' na zaproszenie École Pratique des Hautes Études, Sorbona, w Paryżu w 2012 (jeden miesiąc) i w Instytucie Języka i Literatury Mongolskiej, Uniwersytet Minzu, Pekin, ChRL w 2014 (jeden miesiąc), a także podczas pojedynczych wykładów prowadzonych na zaproszenie zagranicznych ośrodków.

A. Bareja-Starzyńska